

SVEA HOVRÄTT
Patent- och
marknadsöverdomstolen
Rotel 020107

DOM
2023-06-22
Stockholm

Mål nr
PMT 15777-21

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Patent- och marknadsdomstolens dom 2021-12-02 i mål nr PMT 10831-20, se bilaga A

PARTER

Klagande

R.E.

Motparter

1. Bonnierförlagen Aktiebolag, 556023-8445
Box 3159
103 63 Stockholm

2. M.J.,

Ombud för 1 och 2: Advokaten E.F.

SAKEN

Upphovsrättsintrång

DOMSLUT

1. Patent- och marknadsöverdomstolen ändrar Patent- och marknadsdomstolens dom på följande sätt:

a. Patent- och marknadsöverdomstolen förbjuder Bonnierförlagen Aktiebolag vid vite om 300 000 kr att mångfaldiga eller tillgängliggöra för allmänheten genom att sprida boken *Det förlovade landet* av M.J. utgiven av Bonnierförlagen år 2017.

Dok.Id 1917059

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 00

E-post: svea.hovratt@dom.se
www.patentochmarknadsoverdomstolen.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
09:00–16:30

b. Patent- och marknadsöverdomstolen förpliktar Bonnierförlagen Aktiebolag och M.J. att solidariskt betala sammanlagt 100 000 kr till R.E. samt ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från den 24 juli 2020 för Bonnierförlagen Aktiebolag och från den 17 juli 2020 för M.J. till dess betalning sker.

c. Patent- och marknadsöverdomstolen befriar R.E. från skyldigheten att ersätta Bonnierförlagen Aktiebolags rättegångskostnad i Patent- och marknadsdomstolen.

d. Patent- och marknadsöverdomstolen förpliktar Bonnierförlagen Aktiebolag och M.J. att ersätta R.E.s. rättegångskostnad i Patent- och marknadsdomstolen med 165 300 NOK, varav 104 685 NOK utgör ombudsarvode, med ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från den 2 december 2021 till dess betalning sker.

2. Bonnierförlagen Aktiebolag och M.J. ska ersätta R.E.s. rättegångskostnad i Patent- och marknadsöverdomstolen med 76 080 NOK, med ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

3. Patent- och marknadsöverdomstolen fastställer Patent- och marknadsdomstolens sekretessförordnande.

4. Sekretessbestämmelsen i 36 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen ska fortsätta att vara tillämplig på uppgifter i aktbilagorna 43, s. 15–20, 29, 30 och 37, samt 48 s. 6 och 12 samt underinstansens aktbilagor 4, 5, 27, 87, 89, 92, 95 och 118, vilka lagts fram vid huvudförhandlingen i Patent- och marknadsöverdomstolen inom stängda dörrar.

YRKANDEN

R.E. har yrkat att Patent- och marknadsöverdomstolen ska bifalla hans yrkanden i Patent- och marknadsdomstolen. Han har vidare yrkat att Patent- och marknadsöverdomstolen ska befria honom från skyldigheten att ersätta Bonnierförlagen Aktiebolags rättegångskostnader i Patent- och marknadsdomstolen samt förplikta svarandena (Bonnierförlagen Aktiebolag och M.J.) att ersätta honom för hans rättegångskostnader där.

Bonnierförlagen Aktiebolag och M.J. har motsatt sig att Patent- och marknadsdomstolens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Patent- och marknadsöverdomstolen.

PARTERNAS TALAN OCH UTREDNINGEN

Parterna har åberopat samma omständigheter och utvecklat sin talan på i huvudsak samma sätt som i Patent- och marknadsdomstolen. Parterna har lagt fram samma utredning som i Patent- och marknadsdomstolen.

DOMSKÄL

Inledning

I målet har R.E. gjort gällande att han i enlighet med 2 § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen) åtnjuter upphovsrättsligt skydd för vissa textutkast och att svarandena har begått intrång i hans upphovsrätt genom att använda texterna utan hans samtycke genom att ge ut boken *Det förlovade landet*.

Svarandena har vitsordat att R.E. är upphovsmannen till textutkasterna i de delar de utgörs av text på norska, men bestritt att R.E. är upphovsman till sådan text som föreligger på svenska.

Innan domstolen prövar om R.E.s. texter har använts i boken, finns det anledning att kort beröra hur R.E. och M.J. arbetade innan deras samarbete upphörde. Av vad som framkommit har bägge författarna ingått förlagsavtal med Bonnierförlagen om Gran Canaria-serien som omfattade två böcker. De skulle enligt avtalet erhålla förskott med hälften vardera och även honoraret skulle delas lika mellan dem för varje bok. De arbetade tillsammans på så sätt att de på var sitt håll skrev utkast till olika kapitel i boken. Utkasterna delades sedan mellan dem och de hade möjlighet att komma med synpunkter på varandras utkast. Efterhand blev manuset alltmer omfattande i takt med att olika kapitel lades till. Samarbetet kan närmast beskrivas på så sätt att de genom sina textbidrag var medförfattare till det gemensamma manuset i dess dåvarande skick, låt vara att de bidragit med text i olika delar. Frågan i målet är om M.J., efter det att samarbetet upphörde, på ett otillåtet sätt använt sig av R.E.s. texter.

Har texter som R.E. har upphovsrätt till använts i boken *Det förlovade landet*?

Texter på svenska

De textutkast som R.E. åberopat är ordnade i kapitel. Textutkasterna har presenterats i rätten i form av nio olika Word-dokument som fogats samman och som omfattar sammanlagt drygt 850 A4-sidor. Textutkasterna består nästan uteslutande av sammanhängande skönlitterär text. Den absoluta merparten av texterna föreligger på svenska.

R.E. har uppgett att han är upphovsman till femtio procent av boken *Det förlovade landet*. Han har i partsförhör med sig själv gjort gällande att han har skrivit samtliga kapitel i textutkasterna som har beteckningen ”R”. Svarandena har emellertid

inte vitsordat att de texter som är författade på svenska är R.E.s. texter. Den bevisning som R.E. har åberopat är enligt Patent- och marknadsöverdomstolen mot svarandenas bestridande inte tillräcklig för att styrka hans påstående att det är han som har författat textutkasterna i de delar de föreligger på svenska.

Texter på norska

Bland de åberopade textutkasterna finns text som är skriven på norska och som R.E. ostridigt är upphovsman till. Den norska texten utgör allt från enstaka meningar till ett par sidors text. Vid en jämförelse mellan R.E.s. texter på norska och boken *Det förlovade landet* finns tydliga överensstämmelser (se bilaga C). Några sådana exempel återges här:

Norsk text i textutkast	Text i boken <i>Det förlovade landet</i> .
<p>Langs veggen var det hyller med permer, gamle bilder innrammet i gamle rammer. Veggene var mørkebrune, gulvet skittent. Det var noe nostalgisk urørt over bakrommet, som om ingen hadde orket vedlikeholde det, bare beholdt det som det engang hadde vært. Det lå og hvilte i sin egen historie.</p> <p>Underinstansens aktbilagor nr 82 och 45, s. 145–146, Patent- och marknadsöverdomstolens aktbilaga 45, s. 5</p>	<p>Längs väggen stod hyllor med pärmar, gamla bilder inramade i gamla rammar. Väggarna var mörkbruna, golvet smutsigt. Det var något nostalgiskt över rummet, orört, som om ingen hade orkat uppdatera det med tiden utan bara låtit det vara som det alltid varit. Det vilade i sin egen historia.</p> <p><i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktbilagor nr 81 och 46, s. 201–202, 8.31</p>
<p>Nuria skulle ikke vært der, hun visste det, men likevel satt hun sammenkrøpet inne i det gamle skapet som alltid hadde stått der. Hun og Álvaro hadde pleid gjemme seg der da de hadde vært mindre, hun hadde lest Narnia bøkene for ham enda han var eldre enn henne og kunne lese selv. Sammen utforsket de det gamle klesskapet og drømte at det var en helt ny verden på den andre siden. Bak de gamle geiteskinnene og jakkene ville vinterlandskapet i Narnia åpenbare seg og hunden Lobo var der som løven Aslan.</p> <p>Underinstansens aktbilagor nr 82 och 45, s. 187, Patent- och marknadsöverdomstolens aktbilaga 45, s. 6</p>	<p>Paula skulle inte vara där, det visste hon mycket väl, men hon satt ändå hopkrupen i det gamla skåpet som alltid stått på samma plats i det stora rummet uppe på getfarmen. Hon och Fabiano brukade gömma sig i det med en ficklampa. Hon läste högt ur böckerna om Narnia som de hittat i en dammig skänk på morbrors vind och medan de kurade ihop sig därinne drömde de om att det fanns en helt ny värld på andra sidan, en äventyrsvärld helt olik deras egen. Bakom de gamla getskinnen och jackorna skulle vinterlandskapet i Narnia uppenbara sig och hunden förvandlas till lejonet Aslan.</p> <p><i>Det förlovade landet</i>, s. 286, B8.38</p>

<p>Det lukter helt anderledes her, sa Valeria med hodet ut av vinduet. Det var kanskje derfor foreldrene hans hadde leid en bil og kjørt opp i fjellene, tenkte Kristian. -- For å oppleve et anderledes Gran Canaria enn de milevise strendene og strandpromenadene. Underinstansens aktilagor nr 82 og 45, s. 145–146, Patent- og marknadsöverdomstolens aktilagor 45, s. 7</p>	<p>Det luktar annorlunda här, sa Valeria med huvudet ut genom fönstret. Det var väl därför hans föräldrar hade hyrt bil och kört upp i bergen, tänkte Kristian. För att uppleva ett annat Gran Canaria. <i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktilagor nr 81 och 42, s. 256, B6.19</p>
---	---

Svarandena har bestritt att det finns någon som helst likhet mellan textutkasten på norska och bokens publicerade text, oberoende av översättning. Patent- och marknadsöverdomstolen gör emellertid bedömningen att det vid en jämförelse mellan textutkasten på norska som åberopats av R.E. och den utgivna boken klart framgår att det senare verket innehåller text som utgör närmast en direkt översättning av text som R.E. har skrivit.

För det fall att det återfinns ordföljder som vid en jämförelse kan anses stämma överens med R.E.s. texter på norska och textstycken i boken *Det förlovade landet* har svarandena anfört att dessa inte är tillräckligt långa eller specifika för att uppvisa sådan originalitet som krävs för att erhålla ett upphovsrättsligt skydd. Svarandena har också anfört att M.J. under alla förhållanden har skapat ett nytt och självständigt verk.

Det följer av upphovsrättslig praxis att delar av ett verk inte ska bedömas annorlunda än hela verk. Även ett kortare utdrag från ett verk kan således utgöra intrång i ett upphovsrättsligt skyddat verk, under förutsättningar att utdraget innehåller element av verket som i sig ger uttryck för upphovsmannens egen intellektuella skapelse (se EU-domstolens avgörande den 16 juli 2009, Infopaq, C-5/08, EU:C:2009:465, p. 37–51). Enligt Patent- och marknadsöverdomstolens bedömning utgör texterna på norska som åberopats av R.E. verk i upphovsrättslig mening, med undantag för text på norska som utgörs av enstaka ord utan sammanhang. Det framgår av utredningen att en del av dessa texter återfinns i boken *Det förlovade landet* och att texterna är ett uttryck för R.E.s. skapande.

Svarandena har vidare anfört att vid en jämförelse mellan de texter som R.E. har gett in och den färdiga boken ska M.J. anses ha skapat ett nytt och självständigt verk. Som Högsta domstolen anfört i NJA 2017 s. 75 måste ett senare verk för att ha ett eget skydd vara så självständigt och originellt att det är fråga om att ett nytt verk har skapats, med beaktande av bl.a. det äldre verk som har använts som förebild. Vid en jämförelse av texterna framgår emellertid att dessa nästan är helt identiska och det kan i dessa delar inte vara fråga om ett nytt och självständigt verk som skapats av M.J..

Svarandena har invänt och åberopat bevisning till stöd för att R.E.s. norska texter översatts till svenska och att översättaren i sin tur överlätit alla rättigheter till svenska översättningar av norsk text till M.J., men inte närmare utvecklat vad detta förhållande har för betydelse för R.E.s. upphovsrätt till sin text. Det följer av 4 § första stycket upphovsrättslagen att den som har översatt eller bearbetat ett verk har upphovsrätt till verket i denna gestalt. Översättaren äger dock inte förfoga över översättningen i strid mot upphovsrätten till originalverket och har ingen oberoende rätt i förhållande till originalförfattaren. Det saknar alltså betydelse för R.E.s. upphovsrätt till sådan text han har författat på norska att texten därefter översatts till svenska.

Sammanfattande slutsats

Patent- och marknadsöverdomstolens sammanfattande slutsats är att R.E. inte visat att han är upphovsman till sådan text i de åberopade textutkasten som föreligger på svenska. I fråga om text på norska, som R.E. ostridigt är upphovsman till, utgör stora delar av hans text ett upphovsrättsligt skyddat verk. I viss omfattning har hans text använts i boken *Det förlovade landet* och gör därför intrång i R.E.s. verk.

Parternas avtal

Tilläggsavtalet 2016

Efter att ha konstaterat att vissa av R.E.s. upphovsrättsligt skyddade texter har använts i boken *Det förlovade landet* är nästa fråga för Patent- och marknadsöverdomstolen att ta ställning till om svarandena har visat att parterna avtalat på sådant sätt att det ändå inte är fråga om upphovsrättsintrång. Svarandena har i första hand gjort gällande att R.E. genom tilläggsavtalet från år 2016 (tilläggsavtalet) har överlåtit alla ekonomiska rättigheter och samtyckt till att efterge de ideella rättigheter-na till *Det förlovade landet*.

R.E. har bestritt svarandenas påstående att han överlåtit sin upphovsrätt och att tilläggsavtalet innebar att M.J. fick ta över det pågående manuskriptarbetet så som det förelåg genom en fullständig rättighetsövergång från honom. R.E. har anfört att tilläggsavtalet endast innebar att han gav M.J. rätt att fortsätta använda konceptet till Gran Canaria-serien (bl.a. de karaktärer som utarbetats av honom och M.J. tillsammans), men att avtalet inte har inneburit att han gett henne rätt att använda texter som han har upphovsrätten till.

En utgångspunkt vid en tvist om hur ett avtal ska tolkas är att söka utröna vad parterna gemensamt åsyftat vid avtalslutet. Emellertid låter det sig inte alltid göras. När individuella förhållanden inte kan fastställas eller ge ledning får tolkningen eller preciseringen av avtalsvillkor bygga på objektiva grunder. Utgångspunkten är då avtalets ordalydelse. När ordalydelsen ger utrymme för olika tolkningar, liksom när ordalydelsen inte ger något besked alls, måste ledning sökas i andra faktorer. Andra relevanta tolkningsdata kan vara avtalets systematik och det aktuella avtalsvillkorets samband med övriga villkor, bakgrunden till regleringen, dvs. villkorets syfte, avtalsföremålets natur och ibland parternas ställning (jfr t.ex. NJA 2010 s. 559 p. 9). Det är i allmänhet också naturligt att utgå från att ett avtalsvillkor ska fylla en förnuftig funktion och utgöra en rimlig reglering av parternas intressen. (Se NJA 2015 s. 741, p. 9 och 10.)

Av 27 § första stycket upphovsrättslagen följer att rätten att framställa exemplar av ett verk och göra det tillgängligt för allmänheten får överlåtas och upplåtas (licensieras). Omfattningen (genom avgränsningar i tiden eller i rummet eller till olika slag av upphovsrättsligt relevanta befogenheter m.m.) av en förfoganderätt som upplåts kan ha avtalats. Om avtalet är oklart eller tyst i denna del får omfattningen fastställas genom tolkning respektive utfyllning. När ett avtal om upplåtelse av rättigheter till ett verk ska tolkas eller utfyllas måste särskild hänsyn tas till att fråga är om just ett verk, till det aktuella avtalsobjektets natur (såsom verkets art och graden av ideellrättslig prägel), till reproducerbarheten av en immaterialrätt samt till att upphovsmannen kan ha haft en svag avtalsposition. Hänsyn måste också tas till avtalets syfte och praktiska funktion. (Se NJA 2010 s. 559 p. 7 och 9.)

För tolkning av avtal på upphovsrättens område anses även specialitetsgrundsatsen eller specifikationsprincipen gälla (se Anders Olin, Lagen [1960:729] om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk 6 §, Lexino, 2023-01-01, kommentar till 27 §, avsnitt 3.1.1 med där gjorda hänvisningar). Dessa innebär att en upplåtelse inte ska anses omfatta något ytterligare utnyttjande än vad som uttryckligen framgår av avtalet samt att oklara överlåtelser ska tolkas restriktivt och till upphovsmannens fördel. Detta får anses vara generellt tillämpligt till förmån för skapare av verk i avtalsituationer som rör överlåtelse av rättigheter som är förknippade med verket. Vid tolkning av avtal på upphovsrättens område påverkar det faktum att båda parterna är upphovsmän, t.ex. att båda parterna är författare, inte upphovsmannens ideella och ekonomiska rätt till sitt verk (jfr Patent- och marknadsöverdomstolens dom den 30 december 2020 i mål nr B 2404-20).

Parterna har olika uppfattningar om hur tilläggsavtalet ska tolkas och det går inte att utröna någon gemensam partsavsikt i fråga om M.J. på grund av avtalet kunde arbeta vidare med bokprojektet och använda den text som R.E. dittills hade producerat eller om det tvärtom var så att hans texter inte fick användas.

Patent- och marknadsdomstolen har redogjort för relevanta delar av tilläggsavtalet. Ett centralt avtalsvillkor i tilläggsavtalet lyder:

Författarna är nu ense om att M.J. är ensam upphovsman till bok 2 och fortsättningen av böckerna i Gran Canaria-serien och att den fulla upphovsrätten såväl den ideella rätten som den ekonomiska rättigheten till bok 2 i serien och även fortsättningsvis tillhör M.J..

Genom avtalet regleras också att R.E. ska erhålla 200 000 kr för att han skriver på överenskommelsen, hur R.E.s. namn ska nämnas i kommande utgåvor samt att framtida utbetalningar gällande royalty m.m. och i fråga om manuset till bok 2 och framtida böcker ska tillfalla M.J..

Patent- och marknadsöverdomstolen delar inte Patent- och marknadsdomstolens uppfattning att tilläggsavtalet är klart till sin utformning. Svarandena har anfört att R.E. har överlåtit sin upphovsrätt genom tilläggsavtalet, men ordet ”överlåta”, eller något annat ord med motsvarande innebörd, förekommer inte avtalstexten. Avtalet gäller istället den ideella rätten och den ekonomiska rättigheten till ”bok 2”, som vid tidpunkten för avtalet ännu inte hade en bestämd form. Den 17 maj 2016 då parterna ingick tilläggsavtalet förelåg däremot den text som båda parter åberopat och som Patent- och marknadsöverdomstolen har konstaterat innehåller viss text som R.E. har upphovsrätt till. Vad som ska gälla för textutkastens framgång inte uttryckligen av avtalet. Om den ersättning som betalas till R.E. sägs endast att den utgår vid påskrift av överenskommelsen. Det är inte möjligt att av ersättningens storlek dra slutsatsen att det var fråga om ersättning för överlåtelse av ett upphovsrättsligt skyddat verk eller om det var fråga om, som R.E. hävdar, ersättning för att M.J. skulle få använda konceptet till *Gran Canaria*-serien och de karaktärer som utarbetats av honom och M.J. tillsammans. Enligt Patent- och marknadsöverdomstolens bedömning framgår det således inte av avtalets ordalydelse att R.E. har överlåtit upphovsrätten till sina texter till M.J..

När det gäller bakgrunden till tilläggsavtalet har svarandena anfört att M.J. var kärnan i författarnas samarbete, att hon enligt parternas *Co-author agreement* från augusti 2015 hade rätt att avsluta samarbetet och ta in en annan författare, att samarbetet kommit att fungera allt sämre samt att M.J. hade börjat omarbete R.E.s. texter kraftigt redan under 2015. Även om dessa uppgifter tas för

goda talar ingen av dem med styrka för att parterna avtalat att M.J. hade rätt att använda sådan text som R.E. hade skrivit.

Inte heller medför det som svarandena har anfört om den brådska som uppstått i projektet att avtalet ska tolkas som att R.E. genom tilläggsavtalet har avstått från upphovsrätten till sina texter.

Enligt Patent- och marknadsdomstolens sammanfattande bedömning är det således inte visat att M.J. genom tilläggsavtalet fått rätt att använda sådan text som R.E. hade upphovsrätt till.

Parternas övriga avtal

I andra och tredje hand har svarandena invänt att förlagsavtalet fortfarande är gällande för utgivningen av *Det förlovade landet* respektive att R.E. i förhållande till Bonnierförlagen och M.J. anvisat agenten *Partners in Stories* som betalningsmottagare för såväl ersättning gällande ekonomiska rättigheter, som ideell skada. Bonnierförlagen har anfört att bolaget betalat fullgod ersättning genom betalning enligt förlagsavtalet till *Partners in Stories*.

Utredningen i målet har emellertid under alla förhållanden visat att Bonnierförlagen har gett ut *Det förlovade landet* med ett manus som färdigställts och lämnats in av M.J.. Detta manus har innehållit viss text som M.J. inte hade upphovsrätten till. Bonnierförlagen har inte heller haft rätt att ge ut dessa texter eftersom förlagsavtalet inte täcker in den situation som uppstått.

Ansvarsfrågor

Vitesförbud

På yrkande av upphovsmannen kan den som begår ett upphovsrättsintrång vid vite

förbjudas att fortsätta med åtgärden, se 53 b § första stycket upphovsrättslagen. Som framgått ovan har svarandenas handlande utgjort ett upphovsrättsintrång. R.E. har ett berättigat intresse av att intrånget upphör. Patent- och marknadsöverdomstolen finner skäl att meddela ett vitesförbud i allt väsentligt i enlighet med R.E.s. yrkande, alltså att Bonnierförlagen vid vite om 300 000 kr förbjuds att mångfaldiga eller tillgängliggöra för allmänheten genom att sprida boken *Det förlovade landet* av M.J. utgiven av Bonnierförlagen år 2017.

Skälig ersättning

Av 54 § första stycket upphovsrättslagen framgår att den som i strid mot upphovsrättslagen utnyttjar ett verk ska betala skälig ersättning för utnyttjandet till upphovsmannen eller dennes rättsinnehavare.

R.E. har yrkat att M.J. ska betala 1 200 000 kr och Bonnierförlagen 4 350 000 kr till honom i skälig ersättning och därutöver ränta på beloppen. Enligt R.E. motsvarar beloppen halva den vinst som *Det förlovade landet* har inbringat i Sverige och utomlands. Svarandenas inställning är att R.E.s. ersättning inte ska överstiga 325 000 kr, vilket han redan har fått. Någon ytterligare ersättning ska därför inte utgå.

Vid bestämmandet av ersättningens storlek ska Patent- och marknadsöverdomstolen utgå från de principer som Högsta domstolen har slagit fast i rättsfallet NJA 2019 s. 3. Skälig ersättning för utnyttjande enligt 54 § första stycket upphovsrättslagen är att se som en värdeersättning – ett vederlag – för ett obehörigt utnyttjande. Det har ingen betydelse om utnyttjandet har skett i ond eller god tro. Således krävs för ersättningskyldighet enbart att förfarandet är objektivt rättsstridigt. Skälig ersättning kan vara både större och mindre än den skada eller förlust som faktiskt har uppkommit på grund av utnyttjandet. Ersättning ska betalas även om rättighetshavaren inte har lidit någon förlust. (Se NJA 2019 s. 3 p. 10 och 11.)

Ersättningen för utnyttjandet är tänkt att utgöra ett skäligt honorar eller liknande vederlag. Den bakomliggande tanken är att – oavsett om intrångsgöraren har varit i ond eller god tro – hela den ersättning som objektivt sett borde ha betalats för en frivillig upplåtelse ska utges till rättighetshavaren. Sådan ersättning ska alltid utgå; intrångsgöraren skulle annars komma i ett bättre läge än den som följer lagen. (Se NJA II 1961 s. 349 f. och 353; se NJA 2019 s. 3 p. 12.)

Det framgår av förlagsavtalet att M.J. och R.E. skulle få ett förskott på totalt 1 300 000 kr per bok i Gran Canaria-serien. Förskottet skulle betalas ut till respektive författare med 325 000 kr vid signeringen av avtalet och återstående 325 000 kr per författare skulle betalas ut efter inlämning av godkänt manus. Författarnas ersättning för boken regleras i övrigt av honorarvillkoren.

Det förhållandet att R.E. redan har fått 325 000 kr i förskott av Bonnierför-lagen i samband med att förlagsavtalet undertecknades bör enligt Patent- och marknadsöverdomstolens mening inte påverka den ersättning som R.E. nu bör få till följd av upphovsrättsintrånget.

Till grund för sitt yrkande om skälig ersättning för intrång i hans upphovsrätt har R.E. åberopat bevisning i form av redovisning av royaltyersättning som tillfallit M.J. mellan september 2017 och september 2020. R.E. har gjort gällande att han bör ha rätt till hälften av den vinst som han uppskattar att försäljningen av *Det förlovade landet* har inbringat.

Som framgår ovan har upphovsrättsintrång visats i endast en mycket begränsad mängd text. Med beaktande av vad som framkommit om M.J.s. intäkter av boken finner Patent- och marknadsöverdomstolen att R.E. får anses vara tillgodosedd med 75 000 kr som skälig ersättning för svarandenas intrång i hans upphovsrätt. Beloppet ska Bonnierförlagen och M.J. solidariskt ansvara för. Ränta ska betalas enligt svarandenas vitsordanden.

Ytterligare skada

Det följer av 54 § andra stycket upphovsrättslagen att om ett utnyttjande av annans verk sker uppsåtligen eller av oaktsamhet, ska ersättning också betalas för den ytterligare skada som intrånget har medfört. R.E. har begärt sammanlagt 75 000 kr för sådan ytterligare skada. Svarandena har bestritt att någon ersättning ska utges.

Enligt Patent- och marknadsöverdomstolen visar utredningen i målet att svarandena har begått upphovsintrång i vart fall av oaktsamhet, vilket medför att R.E. är berättigad till ersättning för sådan ytterligare skada som kan visas.

Med de bedömningar som Patent- och marknadsöverdomstolen har gjort är R.E. upphovsman och därmed författare till texter som förekommer i *Det förlovade landet*, även om texternas omfattning är begränsad. R.E. har emellertid inte namngivits som författare i boken, vilket har inneburit en kränkning av hans ideella rätt. Patent- och marknadsöverdomstolen finner därför att svarandena ska betala ersättning för ytterligare skada till R.E.. Att R.E. i enlighet med tilläggsavtalet har nämnts som medskapare till karaktärerna i *Det förlovade landet* ändrar inte denna bedömning. Skadan i denna del kan uppskattas till 25 000 kr, vilket solidariskt ska betalas av svarandena till R.E.. På beloppet ska betalas ränta i enlighet med vad som vitsordats.

I fråga om R.E. litterära och konstnärliga anseende kränkts av publiceringen av *Det förlovade landet* inneburit gör Patent- och marknadsöverdomstolen inte någon annan bedömning än den Patent- och marknadsdomstolen har gjort, nämligen att hans anseende inte kränkts genom publiceringen. Någon ersättning för sådan kränkning ska alltså inte betalas.

Korrigeringsåtgärder m.m.

Enligt 55 § upphovsrättslagen får domstolen på yrkande av upphovsmannen, efter vad som är skäligt, besluta att egendom som utgör ett intrång ska återkallas från marknaden, ändras eller förstöras eller att någon annan åtgärd ska vidtas med den.

R.E.s. har yrkat att Bonnierförlagen ska förpliktas:

- att ta tillbaka alla exemplar av *Det förlovade landet* som getts ut och ersätta dessa med nya exemplar av boken där det framgår att R.E. är medförfattare till boken.
- att informera kunderna i Bonniers bokklubb om att R.E. är medförfattare till boken *Det förlovade landet* samt ge dem möjlighet att få ett nytt exemplar av boken där det framgår att R.E. är medförfattare.

Bonnierförlagen har påpekat att det löpt lång tid från det att boken utgavs och uppgett att boken numera inte längre finns i handeln. Patent- och marknadsöverdomstolen saknar skäl att ifrågasätta uppgiften. Med hänsyn till detta framstår det inte som skäligt att begära att Bonnierförlagen ska söka efter och ta tillbaka alla eventuellt kvarvarande exemplar från sina distributionskanaler eller att förlaget ska vidta någon åtgärd i förhållande till kunderna i Bonniers bokklubb.

R.E. har vidare yrkat att Bonnierförlagen och M.J. i ett press-meddelande, som godkänts av R.E., till media ska kungöra att R.E. är författare till *Det förlovade landet*. R.E. har även begärt att det ska upprättas ett avtal som garanterar honom framtida ersättning för royalties för boken.

Som framgår av 53 h upphovsrättslagen kan en domstol i vissa fall ålägga den som har gjort intrång att bekosta lämplig åtgärd för att sprida information om domen. Det yrkande om publicering av ett pressmeddelande som R.E. framställt kan däremot inte bifallas. Patent- och marknadsöverdomstolen har inte heller några möjligheter att förordna om att avtal om royalties ska ingås.

Patent- och marknadsdomstolens dom ska alltså inte ändras i dessa delar.

Rättegångskostnader

Rättegångskostnad i Patent- och marknadsdomstolen

R.E. har haft framgång med sin talan i fråga om att hans textutkast har använts i boken *Det förlovade landet* på ett otillåtet sätt. Även om det rör sig om en förhållandevis liten mängd text, har R.E. ändå haft framgång med den huvudsakliga grunden för sin talan. Den ersättning som Patent- och marknadsöverdomstolen ansett honom berättigad till är emellertid endast en mindre del av det belopp han hade yrkat. R.E. har inte heller haft framgång med av sina yrkanden om korrigeringsåtgärder m.m. Sammantaget bedömer Patent- och marknadsöverdomstolen att R.E. är vinnande part i sådan utsträckning att Bonnierförlagen och M.J. ska förpliktas att betala fyrtio procent av hans rättegångskostnad (se 18 kap. 4 § rättegångsbalken). Han ska också befrias från skyldigheten att ersätta Bonnier-förlagen Aktiebolags rättegångskostnad i Patent- och marknadsdomstolen (se 18 kap. 15 § rättegångsbalken).

R.E. yrkade i Patent- och marknadsdomstolen ersättning med sammanlagt 413 250,70 NOK. Av beloppet avsåg 261 711,30 NOK ombudsarvode och 150 000 NOK ersättning för eget arbete. Bonnierförlagen och M.J. har vitsordat de av R.E. yrkade beloppen som skäligen i och för sig.

R.E. ska således få ersättning för rättegångskostnad i Patent- och marknadsdomstolen med 165 300 NOK, varav 104 685 NOK utgör ombudsarvode.

Rättegångskostnad i Patent- och marknadsöverdomstolen

R.E. har yrkat ersättning för sin rättegångskostnad i Patent- och marknadsöverdomstolen med 190 200 NOK. Av beloppet avser 184 000 NOK eget arbete.

Bonnierförlagen och M.J. har vitsordat de av R.E. yrkade beloppen som skäligen i och för sig.

Bonnierförlagen och M.J. ska ersätta R.E.s rättegångskostnad i Patent- och marknadsöverdomstolen med 76 080 NOK.

Överklagande

Patent- och marknadsöverdomstolen tillåter att avgörandet överklagas till Högsta domstolen eftersom Patent- och marknadsöverdomstolen bedömer att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att ett överklagande prövas av Högsta domstolen (se 1 kap. 3 § tredje stycket lagen [2016:188] om patent- och marknadsdomstolar).

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2023-07-20

I avgörandet har deltagit f.d. hovrättslagmannen Peter Strömberg samt hovrättsråden Eva Edwardsson, referent, och Mattias Pleiner

STOCKHOLMS TINGSRÄTT
Patent- och marknadsdomstolen

DOM
2021-12-02
Meddelad i
Stockholm

Mål nr
PMT 10831-20

PARTER

Kärande
R.E.

Svarande

1. Bonnierförlagen Aktiebolag, 556023-8445
Sveavägen 56
111 34 Stockholm

2. M.J.

Ombud för 1 och 2: Advokaten E.F.och jur.kand. S.S.

DOMSLUT

1. Patent- och marknadsdomstolen lämnar R.E.s. talan mot Bonnier-förlagen Aktiebolag utan bifall.
2. Patent- och marknadsdomstolen lämnar R.E.s. talan mot M.J. utan bifall.
3. R.E. ska ersätta Bonnierförlagen Aktiebolags rättegångskostnad i Patent- och marknadsdomstolen med 601 920 kr, allt avseende ombudsarvode, jämte ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen (1975:635) från denna dag till dess betalning sker.
4. Sekretessen enligt 36 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska fortsätta att vara tillämplig på de uppgifter som föredragits inom stängda dörrar och som återfinns i aktbilaga 4 (samma som aktbilaga 89), aktbilaga 5 (samma som aktbilaga 92), aktbilaga 27 (samma som aktbilaga 95) och aktbilaga 118 –i den mån uppgifterna inte tagits in i denna dom.

Dok.Id 2459602

Postadress
Box 8307
104 20 Stockholm

Besöksadress
Rådhuset,
Scheelegatan 7

Telefon
08- 561 654 70
E-post: stockholm.s.tingsratt@dom.se
www.stockholmstingsratt.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00–16:00

BAKGRUND

R.E. och M.J. är båda verksamma som författare. De levde i ett samboförhållande under åren 2012–2015 och påbörjade då den s.k. *Gran Canaria*-serien tillsammans.

R.E. och M.J. ingick den 3 december 2013 ett förlagsavtal med dåvarande Albert Bonniers förlag, numera Bonnierförlagen Aktiebolag (Bonnier-förlagen, förlagsavtalet). Förlagsavtalet avsåg de två första böckerna i *Gran Canaria*-serien. Genom avtalet gav R.E. och M.J. Bonnierförlagen ensamrätt att ge ut verken i bokform på svenska. I avtalet angavs även att författarna överlät sin rätt till ersättning enligt avtalet till agenten Partners in Stories AB (Partners in Stories).

Den första boken i *Gran Canaria*-serien ”En mörkare himmel” gavs ut i Sverige under 2014. Arbetet gick i huvudsak till så att R.E. skrev om den norska karaktären Kristian Wede och M.J. om den svenska karaktären S.M. De utbytte därefter texter och kommenterade varandras bidrag. Till sin hjälp hade de M.J.s dotter, som översatte R.E.s. texter från norska till svenska.

R.E. och M.J. påbörjade arbetet med seriens andra bok under 2015. Under perioden mars–december 2015 levererade R.E. texter till M.J. och de arbetade med boken på i huvudsak samma sätt som de hade arbetat med den första boken.

I maj 2015 levererade författarna tillsammans ett synopsis avseende den andra boken till Bonnierförlagen. I enlighet med förlagsavtalet betalade Bonnierförlagen i samband härmed ut 325 000 kr i förskott till vardera av författarna. I enlighet med förlagsavtalet skulle ytterligare 325 000 kr betalas ut i förskott till respektive författare när manus lämnades in och godkändes.

Den 18 augusti 2015 ingick R.E.s. företag Skrivestua SL och M.J.s. företag Next Page AB ett agentavtal med Partners in Stories (agentavtalet). Genom agentavtalet gav Skrivestua SL och Next Page AB Partners in Stories ensam-rätt när det gällde att träffa avtal om rättigheterna till hela *Gran Canaria*-serien i alla dess former, bl.a. böcker, filmer och tv. Därefter har Bonnierförlagen betalat ut all ersättning enligt förlagsavtalet till Partners in Stories.

Ett par dagar efter att agentavtalet träffats ingick Skrivestua SL och Next Page AB ett *Co-author agreement*. I ingressen anges att avtalet reglerar R.E.s. och M.J.s. uppfattning vad avser deras respektive rättigheter till böckerna i *Gran Canaria*-serien. I avtalet anges bl.a. att R.E. och M.J. är böcker-nas författare och innehavare av upphovsrätten till böckerna, samt att kommande royalties ska delas lika mellan författarna.

I punkt sex i *Co-author agreement* finns följande reglering. ”*M.J. can, if she wishes, at any time, terminate the co-authorship with R.E.. Sha can also select another co-author for The Canary Island Series if she wishes. If M.J. wants to terminate the co-authorship with R.E. then this agreement is no longer valid and all rights to the Work will thereafter belong to M.J..*”

Den 17 maj 2016 ingick M.J. och R.E. ett tillägg till *Co-author agreement* (tilläggsavtalet 2016). I ingressen anges att ”förlag, filmbolag och för-fattarna har ingått förlags- och filmproduktionsavtal avseende titeln *Gran Canaria*-serien”. I avtalet anges att författarna nu är ense om att M.J. är ensam upphovsman till den andra boken i *Gran Canaria*-serien och att den fulla upphovsrätten, såväl den ideella rätten som de ekonomiska rättigheterna till boken och även kommande böcker som skrivs av M.J. i serien ska tillkomma M.J. ensam. I och med avtalet betalade M.J. ut 200 000 kr ”av förskott från Bonnierförlagen” till R.E.. Det angavs även att det i kommande bokutgåvor m.m. tydligt skulle framgå att huvudpersonerna i serien skapats av R.E. och M.J..

Den 12 maj 2017 gav Bonnierförlagen ut den andra boken ”Det förlovade landet” i *Gran Canaria*-serien. M.J. angavs som bokens författare. I den tryckta versionen av boken anges följande på samma sida som viss annan information:

”Huvudkaraktärerna i serien om Gran Canaria har skapats tillsammans med R.E. stämde Bonnierförlagen och M.J. (nedan tillsammans svarandena) i juli 2020 vid Patent- och marknadsdomstolen. R.E. påstår i tvisten i sammandrag att M.J. och Bonnierförlagen har använt hans upphovsrättsligt skyddade texter i boken ”Det förlovade landet” utan hans samtycke. Detta bestrids på olika grunder av såväl Bonnierförlagen som M.J..

YRKANDEN OCH INSTÄLLNING

R.E. har yrkat att Patent- och marknadsdomstolen ska

- 1) förbjuda Bonnierförlagen vid vite om 300 000 kr att mångfaldiga eller tillgängliggöra för allmänheten genom att sprida, framföra eller visa boken ”Det förlovade landet” av M.J. utgiven av Bonnierförlagen år 2017;
- 2) förplikta *dels* M.J. att betala 1 200 000 kr, *dels* Bonnierförlagen att betala 4 350 000 kr till honom i skäligen ersättning enligt 54 § första stycket upphovsrättslagen för nyttjande och olovliga exemplarframställning av verket ”Det förlovade landet” under år 2017. På beloppet yrkas ränta enligt 6 § räntelagen från den 12 maj 2017;
- 3) förplikta svarandena att betala 50 000 kr för ideell skada och 25 000 kr för den ytterligare skada som svarandenas intrång har inneburit för honom enligt 54 § andra stycket upphovsrättslagen;

- 4) förplikta Bonnierförlagen att ta tillbaka alla exemplar av ”Det förlovade landet” som getts ut och ersätta dessa med nya exemplar av boken där det framgår att R.E. är medförfattare till boken;
- 5) förplikta Bonnierförlagen att informera kunderna i Bonnier bokklubb om att R.E. är medförfattare till boken ”Det förlovade landet” samt ge dem möjlighet att få ett nytt exemplar av boken där det framgår att R.E. är medförfattare;
- 6) förplikta Bonnierförlagen och M.J. att i ett pressmeddelande, som godkänts av R.E. – ställt till samtliga tidningar, tv-bolag och magasin – kungöra att R.E. är författare till ”Det förlovade landet”.

R.E. har även begärt att det ska upprättas ett avtal som garanterar R.E. framtida ersättning för royalties för boken ”Det förlovade landet”.

Svarandena har bestritt käromålet i dess helhet. För det fall att någon av Bonnierförlagen eller M.J. skulle anses betalningsskyldigt till R.E., ska sådan ersättning inte överstiga 325 000 kr och någon ytterligare ersättning ska därför inte utgå. Någon ränta aktualiseras därför inte heller, men ränta enligt räntelagen vitsordas i och för sig av respektive svarande från dagen för delgivning, dvs. från den 24 juli 2020 för Bonnierförlagen och från den 17 juli 2020 för M.J..

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader.

GRUNDER

R.E.

Han åtnjuter upphovsrättsligt skydd för de textutkast som han har skrivit till boken ”Det förlovade landet”. Hans texter utgör cirka 50 procent av bokens innehåll. Han äger upphovsrätten till textutkasterna i ursprunglig form på norska och i översatt form på

svenska. Om upphovsrätten till texterna i svensk översättning tillkommer M.J.s. dotter har hon inte haft rätt att förfoga över dessa i strid mot upphovsrätten till de norska originaltexterna, vilket skett i detta fall.

Svarandena har begått intrång i hans upphovsrätt genom att använda hans texter utan hans samtycke och ge ut boken "Det förlovade landet". Utgivandet utgör exemplarframställning och tillgängliggörande av verket för allmänheten. Han har i egenskap av upphovsman rätt till skälig ersättning för utnyttjandet. Bonnierförlagen svarar för intrånget på samma sätt som M.J. eftersom förlaget inte kan härleda någon bättre rätt till texterna än vad M.J. har.

M.J.s. intrång har skett uppsåtligen då han uppgett till henne att hon inte fick använda hans texter. Bonnierförlagen hade vid utgivningen av "Det förlovade landet" vetskap om att M.J. använde hans upphovsrättsligt skyddade texter.

Tilläggsavtalet 2016 innebär att han gav M.J. rätt att fortsätta använda konceptet till *Gran Canaria*-serien (bl.a. de karaktärer som utarbetats av honom och M.J. tillsammans). Avtalet innebär *inte* att han gav M.J. rätt att använda hans upphovsrättsligt skyddade texter. Betalningen om 200 000 kr från M.J. till honom i samband med avtalets ingående avser ersättning för M.J.s. rätt att fortsätta använda konceptet. Även betalningen om 325 000 kr från Bonnierförlagen för synopsis ska ses som en sådan ersättning. Vid bifall till svarandenas yrkanden de 325 000 kr för synopsis eftersom detta inte utgör ersättning för hans texter.

Förlagsavtalet gällde inte längre mellan Bonnierförlagen och honom när Bonnierförlagen gav ut "Det förlovade landet". Bonnierförlagen har därför inte haft rätt att ge ut boken med stöd i detta avtal. Bonnierförlagen har utgått från att förlagsavtalet var gällande utan att undersöka saken. Förlagsavtalet har inte sagts upp skriftligen, men upphörde att gälla när Bonnierförlagen slutade att representera R.E..

Bonnierförlagens tolkning av tilläggsavtalet 2016 strider mot lag då den innebär ett uppenbart missförhållande mellan den ersättning som har betalats till honom och vad boken ”Det förlovade landet” inbringat ekonomiskt. Detta är Bonnierförlagen väl medvetna om.

Bonnierförlagen har inte fullgjort sina skyldigheter mot honom genom att betala ut ersättning till agenten Partners in Stories. När samarbetet mellan honom och M.J. upphörde ville Partners in Stories inte längre representera honom. Hans avtal med Partners in Stories har inte sagts upp skriftligen, men det upphörde att gälla någon gång 2015/2016. Han företrädde alltså inte av Partners in Stories när Bonnierförlagen betalade ut ersättning dit.

Inte heller i övrigt har Bonnierförlagen uppfyllt sina förpliktelser mot honom. I punkt sju i *Co-author agreement* anges att i händelse av att en av författarna vill avsluta samarbetet, har den andra författaren rätt att fortsätta arbetet med boken ”Det förlovade landet”. Efter att M.J. avslutade samarbetet, meddelade han Bonnierförlagen att han ville fortsätta med serien. Bonnierförlagen var inte intresserade av detta.

M.J. har ändrat i hans verk på sådant sätt att hans litterära och konstnärliga anseende har kränkts. Det sätt som M.J. gjort hans texter tillgängliga är kränkande. M.J. har även brutit mot punkt sju i *Co-author agreement* då han inte getts någon möjlighet att läsa igenom manus innan boken ”Det förlovade landet” publicerades.

Han har rätt till halva den vinst som försäljningen av boken ”Det förlovade landet” har inbringat i Sverige och utomlands. Försäljningen av ”Det förlovade landet” motsvarar försäljningen av ”En mörkare himmel”. Enligt uppgifter från Partners in Stories fick han cirka en miljon kr för försäljningen av ”En mörkare himmel” i Sverige och utomlands (650 000 kr i förskott + 253 753 kr). Detta betyder att Bonnierförlagen har haft en omsättning uppgående till cirka 10 miljon kr när det gäller försäljningen av ”Det förlovade landet”.

Svarandena

I första hand

R.E. har genom tilläggsavtalet 2016 överlåtit alla ekonomiska rättigheter och samtyckt till att efterge de ideella rättigheterna till ”Det förlovade landet”.

I andra hand

Förlagsavtalet är fortfarande gällande för utgivningen av ”Det förlovade landet”, varför talan avseende förbud, återkallelse och informationsspridning (dvs. yrkandena 1 och 4–6), ska ogillas. Av samma anledning ska även talan avseende ersättning för ideella rättigheter (dvs. yrkande 3) ogillas i dess helhet.

I tredje hand

R.E. har i förhållande till både Bonnierförlagen och M.J. anvisat agenten Partners in Stories som betalningsmottagare för såväl ersättning gällande ekonomiska rättigheter, som ideell skada. Bonnierförlagen har betalat fullgod ersättning genom betalning enligt förlagsavtalet till Partners in Stories. Talan ska därför ogillas så vitt avser all ersättning (dvs. yrkandena 2–3). R.E. har därför att kräva ersättning från Partners in Stories istället.

I fjärde hand

Bonnierförlagen respektive M.J. har inte använt någon av R.E.s. texter i strid med 2 § upphovsrättslagen i ”Det förlovade landet”.

I femte hand

Det är inte proportionerligt med återkallelse enligt yrkande 4. Det finns inte laglig grund för att ålägga Bonnierförlagen att framställa och distribuera nya exemplar av boken enligt yrkandena 4–5. Informationsspridning enligt yrkandena 5–6 utgör ingen lämplig åtgärd.

UTVECKLING AV TALAN

R.E.

Han och M.J. påbörjade arbetet med den andra boken i *Gran Canaria*-serien under 2015. Det var han som kom på bokens titel. Han och M.J. skrev boken tillsammans på samma sätt som när de arbetade med ”En mörkare himmel”. Han skickade över texter till M.J. till boken under perioden mars–december 2015. Han hade tidigare hjälpt M.J. med ”Gotlandsserien” såsom spök-skrivare. För detta fick han betalat med 40 000 kr per månad.

När han och M.J. separerat i slutet av 2015 diskuterade de hur projektet med den andra boken i *Gran Canaria*-serien skulle avslutas. M.J. uppgav för honom att hon ansåg att han skrev dåligt och att hon skulle anställa en ny med-författare. Han utgick därför från att M.J. inte skulle använda hans texter. I samband med dessa diskussioner gav han tydligt uttryck för att M.J. inte fick använda hans texter i samband med utgivningen av boken. Anledningen till att han har kvar ytterst få originaltexter på norska är att M.J. krävde att han raderade dem efterhand.

M.J.s syfte med tilläggsavtalet 2016 var att fortsätta författandet av den andra boken i *Gran Canaria*-serien tillsammans med K.J. Kort efter att tilläggsavtalet 2016 undertecknats var M.J. i kontakt med sin ekonomiska rådgivare A.K.E. för att bestämma hur K.J. skulle få betalat för hennes medverkan i boken.

”Det förlovade landet” gavs ut den 12 maj 2017. Han fick del av ett exemplar av boken den 22 juli samma år. Den 2 april 2018 kontaktades han av Bonnier Rights som ombad honom att underteckna ett avtal enligt vilket han fränsade sig alla rättigheter till och intäkter från en kommande Tv-produktion med utgångspunkt i *Gran Canaria*-serien.

Under julen 2018/2019 läste han ”Det förlovade landet”. Han upptäckte då att halva

boken utgörs av hans texter. Han tog kontakt med M.J. den 28 mars 2019 och påtalade att hon använt hans texter utan hans samtycke. Han kontaktade därefter Bonnierförlagen den 11 juni 2019 i samma ärende.

När det gäller *Co-author agreement*, som ingicks i augusti 2015 på agentbyrå Partners in Stories kontor, blev han distraherad av J.A. och M.J. när han skulle skriva under. Han litade på M.J. och Partners in Stories och läste därför inte igenom avtalet. I efterhand upptäckte han att avtalet föreskrev att M.J. vid valfri tid kunde säga upp medförfattarskapet med honom. Han kontaktade M.J., som då var enig med honom om att avtalsvillkoret inte skulle gälla. I avtalet sägs även att den ena författaren har rätt att fortsätta bokprojektet om den andra författaren inte vill fortsätta, eller är förhindrad att göra så. Den för-fattare som inte längre vill vara med i projektet har dock rätt att läsa manus innan det publiceras. Både M.J. och Bonnierförlagen har brutit mot dessa bestämmelser *dels* när Bonnierförlagen inte tillät honom fortsätta med serien sedan M.J. sagt upp samarbetet, *dels* vid publiceringen av ”Det förlovade landet” som skedde utan att han gavs möjlighet att först godkänna manuset.

Tilläggsavtalet 2016 innebär enbart att M.J. gavs rätten att använda bokidén och karaktärerna i den andra boken samt kommande böcker i samma serie. De 200 000 kr som utbetalades till honom i samband med att avtalet ingicks var ersättning för detta. Avtalet innebär inte att han gav M.J. rätt att använda hans texter. Vidare nämner avtalet varken synopsis, pågående manuskriptarbete eller rättighetsövergång. Om det var intentionen borde avtalet ha reglerat detta. Han tvingades att skriva på avtalet eftersom M.J. hotade med att informera norsk press om vissa saker och även kontakta hans ex. Den första boken i *Gran Canaria*-serien såldes i många exemplar och medförde utbetalningar på ca en miljon kr i royalty till var och en av författarna. Det måste framstå som självklart att han inte hade för avsikt att fransäga sig alla ekonomiska rättigheter till boken för det ringa vederlag som utgick vid avtalets undertecknande. Det följer av specifikationsgrundsatsen att det råder en presumtion emot totalöverlåtelse och att avtal ska tolkas till upphovsmannens fördel.

Avtalet innebär inte att han har frånsagt sig rätten att bli namngiven som författare. Ett avtal med ett sådant avtalsinnehåll är utan verkan eftersom det står i strid med lag. Vid tolkningsproblem ska avtal tolkas till nackdel för den som upprättat dem.

Han har trätt ur förlagsavtalet och Bonnierförlagen, vilket förlaget inte motsatt sig. Partners in Stories är inte heller längre hans agent. Bonnierförlagen har inte krävt tillbaka de förskott som betalats ut till honom. Bonnierförlagen var väl medvetna om att han bidrag med texter till ”Det förlovade landet”. Förlaget borde tagit sitt ansvar och kontaktat honom innan publicering för att finna en lösning. Bonnierförlagen har inte tagit tillvara hans intressen som författare. Bonnierförlagen har även försökt att sälja rättigheterna till boken ”En mörkare himmel” till produktionsbolaget Pathfinder utan att han informerades. Bonnierförlagen är ett av de största förlagen i Norden; med det följer såväl ansvar som makt.

Svarandena

Ingen av texterna uppvisar en sådan originalitet som krävs för att erhålla upphovsrättsligt skydd. Majoriteten av de texter som R.E. påstår att svarandena har plagierat utgörs dessutom av översättningar från norska till svenska, som är skrivna av M.J.s dotter, som i sin tur har överlåtit översättningarna till M.J.. Dessa översättningar är föremål för separat upphovsrätt (se 4 § upphovsrättslagen). R.E. har inte påstått att rätten till översättningarna överlåtit till R.E. kan endast göra gällande upphovsrättsintrång i förhållande till de norska originaltexterna, vilka har presenterats i målet i mycket liten omfattning. Det påstådda verket har således inte kunnat identifieras med tillräcklig precision och objektivitet.

Det vitsordas i och för sig att R.E.s. originaltexter på norska är upphovsrättsligt skyddade. Dessa texter uppgår uppskattningsvis till 50 sidor text vilket motsvarar knappt 15 procent av de 338 sidor i boken ”Det förlovade landet”. De sidor i boken ”Det förlovade landet” som R.E. påstår vara plagiat från hans utkast är

dessutom kraftigt omarbetade av M.J.. I vart fall har M.J. och Bonnierförlagen inte agerat uppsåtligt eller oaktsamt. De båda har utgått från att innebörden av de avtal som tecknats var att R.E. överlätit den fulla upphovsrätten till M.J..

För det fall domstolen trots allt skulle finna Bonnierförlagen ersättningskyldig ska ett avdrag göras för det förskott som Bonnierförlaget tidigare har betalat ut till R.E.. Avdraget motsvarar ett belopp om 325 000 kr. Det påstådda upphovsrätts-brottet avser enbart Sverige. Det kan därför inte komma ifråga att betala ut ersättning för utlandsförsäljning.

R.E. har enligt förlagsavtalet upplåtit förlagsrättigheterna till ”Det förlovade landet” till Bonnierförlagen. Bonnierförlagen har inte fått något meddelande från R.E. om att han önskat säga upp förlagsavtalet. Förlagsavtalet är alltjämt gällande. R.E. och M.J. har kommit överens om att all royalty som betalas ut från Bonnierförlagen ska gå till Partners in Stories (med avräkning för redan utbetalt förskott till R.E. och M.J.), som sedan har fördelat royaltyn enligt överenskommelse mellan R.E. och M.J.. R.E. har alltså inget krav mot Bonnierförlagen.

M.J. och R.E. hade enligt förlagsavtalet ett krav på sig att färdig-ställa seriens andra bok vid ett visst datum. För att M.J. skulle uppfylla detta krav var hon tvungen att hålla sig vid den berättelse som parterna jobbat med under ett års tid. Tilläggsavtalet 2016 innebar att M.J. fick ta över det pågående manuskriptarbetet så som det förelåg, i enlighet med synopsis, genom en fullständig rättighetsövergång från R.E.. Som motprestation fick R.E. behålla det förskott han fått för synopsis och en ytterligare utbetalning om 200 000 kr. Att detta är innebörden av tilläggsavtalet 2016 visas även vid en jämförelse med *Co-author agreement* från 2015. *Co-author agreement* reglerar den fortsatta bokserien. I tilläggsavtalet 2016 pekas M.J. ut som ensam upphovsman, vilket tydligt visar att tanken var att bok nr två skulle göras klar. I annat fall hade man kunnat nöja

sig med att i tilläggsavtalet 2016 reglera den fortsatta serien och inte specifikt bok nummer två.

DOMSKÄL

Utredningen m.m.

R.E. har åberopat förhör med sig själv under sanningsförsäkran. Båda parter har åberopat de skriftliga avtal som är aktuella i målet för att styrka sin respektive tolkning av dess innehåll. Härtill har båda parter åberopat de texter som R.E. sänt över till M.J.. Svarandena har åberopat syn på boken ”Det förlovade landet” och R.E. utdrag ur boken.

R.E. har inte företrätts av ombud vid huvudförhandlingen. Förhöret med R.E. har pga. detta – och i enlighet med R.E.s önskan – letts av rättens ordförande. Därutöver har R.E. – såväl före som vid huvud-förhandlingen – bl.a. uppmanats att redogöra och förklara hur han beräknat den skada han anser sig ha lidit.

R.E.s. upphovsrätt m.m.

Enligt 1 § första stycket upphovsrättslagen har den som har skapat ett litterärt eller konstnärligt verk upphovsrätt till verket. Upphovsrätten innebär i sammandrag att skaparen ges ensamrätt att förfoga över verket genom att tillgängliggöra verket för allmänheten och att framställa exemplar av verket, de s.k. ekonomiska rättigheterna (2 §). Med upphovsrätten följer även en rätt att i samband med utnyttjande av verket bli namngiven och att motsätta sig vissa förändringar av verket, de s.k. ideella rättigheterna (3 §).

R.E. har i målet åberopat texter som han har författat. Dessa texter är sådana att de i och för sig skyddas av upphovsrätt, vilket också har godtagits av svarandena.

Domstolen tar i det följande först ställning till om de avtal som R.E. ingått med M.J. innebär att han avtalat bort sina ekonomiska och/eller ideella rättigheter till texterna. Därefter behandlar domstolen frågan om R.E. bevisat att M.J. och Bonnierförlagen har gjort intrång i upphovsrätten till hans texter. Därefter behandlas särskilt R.E.s rättigheter i förhållande till Bonnierförlagen. Sist i domen finns en sammanfattande bedömning där vissa övriga frågor också behandlas.

R.E.s. avtalsfrihet och de avtal som han har ingått

Det framgår av 27 § första stycket upphovsrättslagen att en upphovsman kan *överlåta* sin upphovsrätt. När det i 27 § talas om överlåtelse avses de ekonomiska rättigheterna (jfr 3 §). Ett exempel på sådan överlåtelse är att författaren ingår ett förlagsavtal med en förläggare. Genom ett förlagsavtal överlåter upphovsmannen till förläggaren att genom tryck eller liknande förfarande mångfaldiga och ge ut verket (se 31 §). Upphovsmannen kan inte överlåta den ideella rätten till verket (se 3 § *e contrario*). Han eller hon kan emellertid – uttryckligen eller konkludent – med bindande verkan *efterge* sin ideella rätt.

Om de avtal som reglerar överlåtelse eller eftergift av de rättigheter som tillkommer upphovsmannen är oklara eller tysta när det gäller omfattningen av överlåtelsen/eftergiften, får dess omfattning fastställas genom tolkning och utfyllning enligt i svensk rätt allmänt vedertagna regler för avtalstolkning. När så sker måste dock särskild hänsyn tas till att det är fråga om just ett verk, till verkets natur och till att upphovsmannen vid avtalets ingående kan ha haft en svag position. Hänsyn måste också tas till avtalets syfte och praktiska funktion. (Se NJA 2010 s. 559 p. 7–9.)

Domstolen övergår efter dessa rättsliga utgångspunkter till att bedöma innebörden av de avtal som M.J. och R.E. ingått. Det ska klargöras att svarande-sidan inte längre gör gällande att partsställningen har någon betydelse för tvisten (dvs. att avtal kan ha ingåtts av R.E.s. bolag).

R.E.s. och M.J.s. relation i förhållande till rättigheterna till verket ”Det förlovade landet” regleras *för det första* i *Co-author agreement*, som de ingick i augusti 2015. Avtalet är till sin lydelse motsägelsefullt. I punkt sex anges att M.J. ensidigt när som helst har rätt att avsluta samarbetet med R.E. för att fortsätta bokprojektet med en annan medförfattare. I punkt sju anges att den ena av de två författarna har rätt att fortsätta arbetet med bokserien om den andra författaren inte kan eller vill fortsätta samarbetet. Till *Co-author agreement* finns ett tilläggsavtal, som ingicks den 17 maj 2016. I avtalet anges att M.J. är ensam upphovsman till bok nummer två och att detta avser såväl de ekonomiska som den ideella rätten.

Svarandena har för att förklara partsavsikten bakom avtalen redogjort för M.J.s. och R.E.s. samarbete vid tiden för avtalens ingående. M.J. och R.E. hade i början av 2015 lämnat in synopsis till den andra boken i *Gran Canaria*-serien till Bonnierförlagen och fått ett förskott på 325 000 kr vardera utbetalt. I augusti 2015 var det mening att författarna skulle leverera ett färdigt manus till Bonnierförlagen. Om så inte skedde kunde förskotten krävas tillbaka. Arbetet med den andra boken gick dock trögt. Det enda sättet att få den andra boken färdig var att M.J. skrev klart den själv utifrån det synopsis som redan getts in och med stöd av det arbete som parterna redan lagt ned. Om så inte skedde skulle både M.J. och R.E. tvingas betala tillbaka de förskott de erhållit från Bonnierförlagen. För att säkerställa att det blev en andra bok – och att bl.a. R.E. fick behålla sitt förskott – ingicks tilläggsavtalet. Vid tiden för avtalets ingående visste man inte om bokens potential. Ersättningen till R.E. måste ses mot denna bakgrund.

Mot detta ska ställas R.E.s. uppgifter. Han ha uppgett att parternas avsikt med tilläggsavtalet var att M.J. skulle få fortsätta skriva böckerna i *Gran Canaria*-serien. Hon hade dock inte rätt att använda sig av de texter som han hade levererat till henne under perioden mars–december 2015.

Enligt domstolens bedömning är tilläggsavtalet klart till sin utformning. Det anger att R.E. genom avtalet överlåter upphovsrätten till M.J.. Med ”upphovsrätten” måste förstås rätten till det synopsis som han varit med och författat samt de texter som han levererat till boken. Med beaktande av omständigheterna vid avtalets ingående kan avtalet i sig eller den ersättning som utgick anses utgöra ett för R.E. oskäligt resultat. Det saknas därför skäl att jämka avtalets innehåll, eller helt lämna det utan avseende. Avtalet är vidare ingånget mellan M.J. och R.E. med hjälp av deras – i vart fall vid tiden – gemensamma agent Partners in Stories. Domstolen kan inte finna att det finns någon sådan ojämlikhet i avtalsförhållandet, eller andra förhållanden vid avtalets ingående, som kan inverka på tolkningen till förmån för R.E..

När det gäller den ideella rätten ställs det generellt högre krav på att upphovsmannen ska ha förstått innebörden av avtalet. I detta hänseende finns i tilläggsavtalet, se punkt (i), en regleringen som anger att namngivningsrätten ska tillgodoses på så sätt att det i varje bokutgåva m.m. ska anges att huvudpersonerna i serien är skapade av R.E. och M.J.. Till detta är tillagt för hand att detta ska ske på ett eget uppslag. Av den syn som förevarit på boken får anses framgå att detta i stort sett har tillgodosetts. R.E. har mot denna bakgrund och vad som övrigt framkommit inte bevisat att M.J. genom publiceringen av ”Det förlovade landet” gjort intrång i hans namngivningsrätt.

R.E. har även åberopat att publiceringen innebär att hans litterära och konstnärliga anseende kränks. I denna del ska tas i beaktande att R.E. tidigare gett ut en bok i samma serie tillsammans med M.J.. Det har inte framkommit något som talar för att publiceringen av ”Det förlovade landet” skulle vara kränkande för R.E. på något särskilt sätt. R.E. har inte visat att hans litterära eller konstnärliga anseende kränkts genom publiceringen.

Domstolens sammanfattande bedömning i denna del är att R.E. genom de avtal han ingått med M.J. har överlåtit sin del av såväl den ideella som de

ekonomiska rättigheterna till boken ”Det förlovade landet”. R.E.s. talan kan redan på denna grund inte vinna bifall varken mot Bonnierförlagen eller M.J..

Vid denna bedömning har M.J. inte heller brutit den avtalsförpliktelse som finns i punkt sju i *Co-author agreement* vid publiceringen av ”Det förlovade landet”. När publiceringen skedde var ju rättigheterna till boken helt och hållet hennes.

Bonnierförlagen har inte heller begått något sådant avtalsbrott, vilket följer redan av att de inte är part till avtalet.

Har R.E. visat att M.J. och Bonnierförlagen har gjort intrång i hans upphovsrätt?

Parterna är överens om att de texter som R.E. har skrivit på norska i och för sig är sådana att de är upphovsrättsligt skyddade och att upphovsrätten tillkommer R.E.. Bonnierförlagen och M.J. har dock invänt att intrång i texterna inte skett genom publiceringen av ”Det förlovade landet”.

Det är R.E. som har bevisbördan för att intrång skett. Han har som stöd för att intrång skett åberopat en mängd utkast, som han skickat till M.J.. Han har även fört bevisning av hur hans texter återspeglas i den färdiga boken.

Ett av problemen med R.E.s. bevisföring är att han endast i ringa omfattning åberopat originaltexter författade av honom på norska. De texter som han åberopat är till största del på svenska. På frågan från rätten har han förklarat att dessa texter kan vara en bearbetning efter det att texten skickats mellan honom och M.J. och även översatts av M.J.s. dotter från norska till svenska.

Enligt domstolens bedömning är det underlag som R.E. har åberopat till stöd för sitt påstående om upphovsrättsintrång inte sådant att domstolen kan göra någon bedömning av hans påstående. Detta leder till slutsatsen att han inte bevisat att

M.J. eller Bonnierförlagen begått upphovsrättsintrång i hans norska originaltexter vid publiceringen av boken ”Det förlovade landet”. Även detta leder fram till slutsatsen att R.E.s. talan inte kan vinna bifall varken mot Bonnierförlagen eller M.J..

R.E.s. rätt mot Bonnierförlagen

När det gäller relationen mellan Bonnierförlagen och R.E. styrs den av det förlagsavtal som de ingått. Det är i enlighet med detta avtal som Bonnierförlagen betalade ut 325 000 kr till R.E. när han och M.J. i januari 2015 lämnade in synopsis till ”Det förlovade landet”.

R.E. har i sin tur, på samma sätt som M.J., gett i uppdrag åt agenten Partners in Stories att sköta alla kontakter med bokförlag m.m. och även inkassera de royalties m.m. som beräknades tillkomma författarna.

R.E. har hävdats att såväl agent- som förlagsavtalet har sagts upp. Förlags-avtalet ska ha sagts upp i anledning av att han tog kontakt med Bonnierförlagen och uppgav att han ville fortsätta att ge ut *Gran Canaria*-serien utan M.J.s. med-verkan. Agentavtalet har, enligt R.E. upphört, eftersom Partners in Stories inte var intresserade av att företräda honom sedan samarbetet med M.J. avbrutits.

R.E. har inte förebringat någon bevisning – utöver de egna uppgifterna – om att de båda avtalen sagts upp. Detta utgör mot Bonnierförlagens bestridande i sammanhanget inte tillräcklig bevisning.

Detta leder till slutsatsen att Bonnierförlagen har haft rätt att ge ut boken ”Det förlovade landet” under förlagsavtalet och med befriande verkan erlagga betalning till den agent som R.E. anvisat, dvs. Partners in Stories.

Sammanfattning och tillkommande frågor

Domstolen har kommit fram till att R.E. inte har bevisat att M.J. eller Bonnierförlagen har gjort intrång i hans norska originaltexter vid utgivningen av boken "Det förlovade landet".

Domstolen har vidare funnit att R.E. under alla förhållanden har överlåtit och/eller eftergett sin del av såväl de ekonomiska som de ideella rättigheterna till boken "Det förlovade landet" till M.J..

R.E. har erhållit ersättning av M.J. för överlåtelsen/eftergiften av de ekonomiska och ideella rättigheterna till boken. Domstolen har funnit att ersättningen – sett i relation till de omständigheter som då förelåg – inte står i sådant missförhållande till värdet av rättigheterna att avtalet av det skälen ska jämkas eller helt lämnas utan avseende.

R.E.s. talan mot M.J. eller Bonnierförlagen kan således inte vinna bifall. Till detta kommer att R.E. inte bevisat att något av avtalen med Bonnierförlagen eller hans agent sagts upp. Bonnierförlagen har därför betalat ersättning med befriande verkan till hans agent.

Till detta kommer att R.E. för att ha rätt till ersättning utöver skälig ersättning måste bevisa att intrånget skett uppsåtligen eller av grov oaktsamhet. De avtal som funnits mellan R.E. och M.J. gör att varken M.J. eller Bonnierförlagen kan anses ha handlat med sådan insikt.

R.E. har inte heller styrkt de belopp som han anser att M.J. och Bonnierförlagen ska betala till honom.

R.E.s. talan ska således i dess helhet ogillas såväl mot Bonnierförlagen som mot M.J..

Rättegångskostnader

R.E. har inte vunnit framgång med sin talan och ska därför enligt 18 kap. 1 § rättegångsbalken ersätta motpartens kostnader såvitt de är skäligen.

M.J. har inte begärt någon ersättning för rättegångskostnader. Bonnier-förlagen har begärt ersättning med 601 920 kr, allt avseende ombudsarvode.

Enligt domstolens bedömning är vad Bonnierförlagen begärt i ersättning skäligt med hänsyn till den tid målet pågått och den skriftväxling som förevarit. R.E. ska därför förpliktigas att ersätta dessa kostnader. På beloppet ska ränta utgå enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken.

Sekretess

I målet har svarandena anfört att det finns uppgifter i målet som omfattas av sekretess. Patent- och marknadsdomstolen ifrågasätter inte att uppgifter i målet är sådant som kan omfattas av sekretess. Sekretessen för dessa uppgifter ska, med undantag för de uppgifter som tagits in i denna dom, bestå i målet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1

Överklagande, ställt till Patent- och marknadsöverdomstolen ska ha inkommit till Patent- och marknadsdomstolen senast den 23 december 2021. I Patent- och marknadsöverdomstolen krävs det prövningstillstånd.

Karin Ahlstrand Oxhamre

Hur man överklagar

Dom i tvistemål, Patent- och marknadsdomstolen

PMD-02

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandet har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv Patent- och marknadsdomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Patent- och marknadsöverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövnings-tillstånd längre ner).

3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.

Det är inte säkert att du kan lägga fram nya bevis. Vill du göra det ska du förklara varför du inte lagt fram bevisen tidigare.

Vill du ha nya förhör med någon som redan förhörts eller en ny syn (till exempel besök på en plats), ska du berätta det och förklara varför.

Tala också om ifall du vill att motparten ska komma personligen vid en huvudförhandling.

4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.
Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till Patent- och marknadsdomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Patent- och marknadsdomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent aviseras domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar domstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Patent- och marknadsöverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Patent- och marknadsöverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Patent- och marknadsöverdomstolen

När överklagandet kommer in till Patent- och marknadsöverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Patent- och marknadsöverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att Patent- och marknadsdomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om Patent- och marknadsdomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rätts-tillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med Patent- och marknadsdomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.

Norsk text i textutkast	Text i boken <i>Det förlovade landet</i>.
<p>Han kikket ut på gjestene, Linda og Bengt satt fremdeles der ute, han hadde drukket opp sin øl, Linda holdt fremdeles på sin halvliter... Så gikk han ut, tørket bordene som sto tomme, hentet inn glass og tømte akebegre, et signal til de andre at han skulle stenge for kvelden.</p> <p>Underinstansens aktbilagor nr 82 och 35, s. 11</p>	<p>Fredrik tittade ut över de få gäster som ännu satt kvar. Benke hade druckit upp sin öl och Linda höll på att tömma det sista rödvinsglaset. Han gick ut, torkade av de bord som var tomma, hämtade in glas och bägare och tömde askkopparna. Ställde ihop stolar. En tydlig signal till de kvarvarande att det var dags att tänka på refrängen.</p> <p><i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktbilagor nr 8 och 36, s. 19, B3.4 och B3.5</p>
<p>Bengt kunne se hva som foregikk mellom dem, han var ikke blind, han mislikte sterkt at hun flørtet så åpenlyst, at hun ikke engang prøvde å holde det skjult.</p> <p>Underinstansens aktbilagor nr 82 och 35, s. 10</p>	<p>Han var inte blind, han kunde se vad som försiggick. Han avskydde att Linda flirtade med andra mitt framför ögonen på honom. Att hon inte ens försökte dölja det.</p> <p><i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktbilagor nr 81 och 36, s. 26, B3.I</p>
<p>Det hadde ikke alltid vært sånn, da de hadde kommet til Gran Canaria, San Augustin den gangen for mange år siden hadde han og Linda holdt hverandre i hendene mens de gikk morgenturene sine langs stranden, hun hvilte hodet sitt mot skulderen han og han kunne stryke henne over kinnet, og de hadde følt seg privilegert, lykkelige. Den varme solen som varmet i ansiktet, havet som skylte opp over sanden, føttene deres. Det var her de skulle leve resten av livet, de hadde funnet sitt paradys.</p> <p>Underinstansens aktbilagor nr 82 och 35, s. 10</p>	<p>Det hade inte alltid varit så här. När de flyttat till Gran Canaria några år tidigare hade han och Linda hållit varandra i handen när de gick sina morgonpromenader längs stranden. Hon hade lutat sitt huvud mot hans axel och han hade strukit henne över kinden och de hade känt sig privilegierade över att få bo där i värmen. Solen som smekte ansiktet, havet som slog in över stranden, fötterna i den mjuka sanden. Det var här de skulle leva resten av livet. De hade hittat sitt paradys.</p> <p><i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktbilagor nr 81 och 36, s. 27, B3.7</p>
<p>Kristian tog ut en iskall Tropical och öppnade den, gikk bort til stereoanlegget og satte på Highasakite, likte ikke at det var stille i leiligheten. Han satte sig ner i soffan, lot musikken fylle tomrommet Valeria hadde etterlatt seg.</p> <p>Underinstansens aktbilagor nr 82 och 35, s. 20</p>	<p>Kristian tog ut en öl ur kylen och öppnade den, gick bort till stereoanläggningen och satte på det norska indiebandet Highasakite. Han tyckte inte om när det var tyst i lägenheten. Han slog sig ner i soffan, lät musiken fylla tomrummet Valeria hade lämnat efter sig när hon senast var på besök.</p> <p><i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktbilagor nr 81 och 36, s. 32, B3.14</p>

<p>Kristian la försiktigt ner boken på golvet och lyfte henne varsamt upp for ikke å vekke henne. Hon hade inte borstat tänderna, hon hade lovat att göra det efter läsningen. Og nå kunne han ikke vekke henne for at hun skulle gjøre det, neste gang tenkte han, skulle de gjøre det før de satte seg ned for å lese. Han smilte og ristet på hodet av seg selv, han hørtes ut som sin mamma. Kristian bar in henne på sitt rum og la försiktigt Valeria i sängen, tog på henne nattlinnet och bäddade ner henne. Valeria log i sömnen, han stod och betraktade dottern en stund, hun hadde eplekinn, det var det moren hans sa han hadde når han var barn. Han satte seg ned på sengekanten og tok hennes varme hånd i sin, strök den, tenkte på moren som hadde sittet ved sengekanten hans når han var syk eller ikke kunne sove. Hun kunne sitte slik og stryke ham kjærlig til han sovnet, han husket det var noe fint i det, å sovne med blikket på henne, lukke øynene og kjenne søvnen komme og bre seg som en myk himmel over ham mens han kjente hånden hennes kjærtegne ham. Hadde hun vært ekstra kjærlig fordi hun hadde mistet sitt ene barn, ekstra beskyttende fordi hun ikke ville at han skulle bli borte?</p> <p>Hadde han arvet hennes redsel for miste det han var glad i, var det derfor han hade vanskeligheter med å knytte seg til noen? Kristian bøjde sig ner och gav henne en puss på kinden. Så slukket han nattbordlampen, gikk stille ut og lukket døren etter seg. Underinstansens aktbilagor nr 82 och 39, s. 46</p>	<p>Kristian lade försiktigt ner boken på golvet och lyfte varsamt upp henne. Hon hade inte hunnit borsta tänderna, hon hade lovat att göra det efter läsningen. Nästa gång gör vi det först, tänkte han. Kristian log inombords, han tänkte precis som sin mamma. Kristian bar in Valeria i hennes rum och bäddade ner henne i sängen. Hon smålog i sömnen. Han stod och betraktade dottern en stund, hon hade äppelkinder som han själv när han var liten. Han satte sig ner på sängkanten och tog hennes varma hand i sin, strök den, tänkte på sin egen mamma som suttit vid hans sängkant när han varit sjuk eller inte kunnat sova. Hon kunde sitta och stryka honom kärleksfullt tills han somnade. Han kom ihåg att det var något fint i det, att somna med henne bredvid sig, blunda och känna sömnen komma och bre ut sig som en mjuk himmel över honom. Hade hans mamma varit särskilt kärleksfull därför att hon förlorat sitt ena barn? Överbeskyddande för att hon inte ville att han också skulle försvinna? Hade han ärvt hennes rädsla? Kristian bøjde sig ner och gav Valeria en försiktig puss på kinden. Han släckte lampan på nattduksbordet, smög ut och stängde dörren efter sig.</p> <p><i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktbilagor nr 81 och 40, s. 85 och 86, B2.7, B5.5, B5.6</p>
<p>Gud som hun angret på at hun hadde flyttet hit, her hadde hun ingen å betro seg til, ingen nære samtaler eksisterte lengre i hennes verden. Hvis hun betrodde seg til noen kunne hunne hun aldri være sikker på at det hun hadde sagt i fortrolighet ikke var det alle snakket seg imellom neste dag. Underinstansens aktbilagor nr 82 och 37, s. 24</p>	<p>Innerst inne ångrade hon att hon hade flyttat hit. Här hade hon bara ytliga bekanta, ingen att lita på. De riktiga nära samtalen existerade inte. Om hon någon gång vågade anförtro sig åt någon kunde hon vara ganska säker på att det blev nästa dags snackis över ölen i Svenska baren.</p> <p><i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktbilagor nr 81 och 42, s. 38 B6.2</p>

<p>Det lukter helt anderledes her, sa Valeria med hodet ut av vinduet.</p> <p>Det var kanskje derfor foreldrene hans hadde leid en bil og kjørt opp i fjellene, tenkte Kristian. -- For å oppleve et anderledes Gran Canaria enn de milevise strendene og strandpromenadene.</p> <p>Underinstansens aktbilagor nr 82 och 45, s. 145–146</p>	<p>Det luktar annorlunda här, sa Valeria med huvudet ut genom fönstret.</p> <p>Det var väl därför hans föräldrar hade hyrt bil och kört upp i bergen, tänkte Kristian. För att uppleva ett annat Gran Canaria.</p> <p>Det förlovade landet, underinstansens aktbilagor nr 81 och 42, s. 256, B6.19</p>
<p>Hv orfor måtte du flørte så åpenlyst med xxx?</p> <p>-- Du er patetisk, svarte hun og så ut av vinduet der lysene langs veien forsvant forbi, bak dem.</p> <p>Han bøyde seg mot henne, la hånden sin på låret hennes. Hun snudde seg mot ham, munnen som en irritert strek i ansiktet.</p> <p>-- Sett deg bakover, vil du at sjåføren skal tro du skal spy i baksetet på bilen hans? Linda dyttet ham unna så han slo hodet mot vindusruten. Bengt kjente det svartnet for ham, det var all alkoholen som gjorde det vanskelig for ham å tenke klart.</p> <p>-- Du hadde ikke dyttet xxx unna om han hadde lagt hånden på låret ditt, hadde du vel!</p> <p>Underinstansens aktbilagor nr 82 och 37, s. 18 och 19</p>	<p>-Varför måste du flirta så öppet med Fredrik? frågade han.</p> <p>— Det gör jag inte alls. Vi pratade bara. Du inbillar dig som vanligt, svarade hon och tittade ut genom fönstret där skenet från gatlyktorna längs vägen försvann förbi. Han lutade sig fram mot henne, lade handen på hennes knä. Ville söka försoning. Hon vände sig mot honom, blicken mörk och hård.- Rör mig inte, väste hon och knuffade undan honom med händerna i hans ansikte. Han kunde känna hur hon rev honom med sina långa, vassa naglar. Ilskan sköt upp i honom och han hörde sig själv höja rösten.</p> <p>- Du hade knappast knuffat undan Fredrik om det var han som tog på dig, eller hur?</p> <p><i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktbilagor nr 81 och 46, s. 28, B8.2</p>
<p>Jeg vil at du finner deg et annet sted å sove i natt, ta inn på et hotell eller noe, jeg vil ikke at du kommer hjem i natt. Du kan ringe meg i morgen, sa hun stille.</p> <p>Hun var blank i øynene. Bengt rakte fram en skjelvende hånd, men det rakk liksom ikke fram. Hun tok et skritt tilbake, så snudde hun og gikk hastig oppover mot leiligheten og ble stående alene tilbake.</p> <p>Underinstansens aktbilagor nr 82 och 37, s. 20</p>	<p>Du får sova nån annanstans i natt, sa Linda sammanbitet. Ta in på ett hotell. Jag vill inte att du kommer hem, du kan ringa mig i morgon. Nu lät hon lugn och behärskad på rösten.</p> <p>Hon var blank i ögonen. Benke sträckte ut en skälvande hand, men den nådde inte ända fram. Hon ryggade tillbaka. Så vände hon sig om och gick med ostadiga steg hemåt. Han blev stående kvar.</p> <p><i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktbilagor nr 81 och 46, s. 28, B8.3</p>
<p>Hvis du tror at jeg skal sitte her og grine tar du feil.</p> <p>-- Jeg tror ingenting, svarte Kristian.</p> <p>-- Det hadde vært naturlig, ikke sant? At jeg satt her og gråt?</p> <p>-- Det er mange måter å takle sorgen på.</p>	<p>- Om du tror att jag ska sitta här och grina så tror du fel, sa Axel och tog fram en flaska vatten, hällde upp ett glas och ställde på bordet framför Kristian.</p> <p>-Jag tror ingenting, sa Kristian och plockade fram en anteckningsbok ur innerfickan.</p>

<p>Underinstansens aktbilagor nr 82 och 39, s. 64</p>	<p>-Det hade varit naturligt, eller hur? fortsatte Axel med mörk blick. Att jag satt här och grät? - Det finns många olika sätt att hantera sorg på. <i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktbilagor nr 81 och 46, s. 102, B 8.8</p>
<p>Getterna ska slippas ut før och beta, du kan det Nuria. Hunden sprang ett par gånger runt bilen, Mateo tecknade åt den att sitta ner. Den satte sig och väntade, vant med å å lyde. Underinstansens aktbilagor nr 82 och 45, s. 114</p>	<p>Getterna ska släppas ut på bete, du kan väl fixa det, hijo mio. Hunden sprang ivrigt ett par gånger runt bilen. Mateo tecknade åt den att sitta ner. Den satte sig och väntade, van vid att lyda. <i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktbilagor nr 81 och 46, s. 225, 8.24</p>
<p>Holger la fra seg mikrofonen og gikk til siden så turistene kunne komme seg av. De var ivrige og fingret med kameraer og mobiltelefoner mens de pratet opprømt seg i mellom. Han kunne forstå dem, første gangen han hadde kjørt barranco de azuaje, veien opp til Moya, hadde han også nesten mistet pusten av landskapet. Nå sto de der, lent over rekkverket og knipset bilder av den grønne dalen som lå under dem. Presten hadde villet organisere en utflukt for menigheten og han hadde plukket dem opp utenfor den svenske kirken i San Augustin. Holger gikk av bussen og bort til informasjons tavlen, han hadde lest den et utall ganger, men det føltes bra og stå der alene. Han plukket opp en sigarett og tente den. Fjellsidenen kaste seg bratt ned og munnet ut i en frodig dal med en skog av pinjetrær. Et par hus lå der nede, de hadde dyrket jorden i terasser der det vokste frukt og grønnsaker. En gammel lastebilkjørt bortover en smal jordsti og stoppet foran det som så ut som en lagerbygning, sjåføren steg ut og hentet et par kasser som han bar bort til bygningen. Et øyeblikk lurte Holger på hvordan livet var der nede, midt i alt som var grønt og frodig. Om hva det gjorde med menneskene der nede, det var så ulikt det livet han levde på sørkysten der alt var karrig og tørt. Han tok seg i at han kunne lengte etter et slikt liv, bli skitten på fingrene, sliten og svett etter en lang</p>	<p>Han lade ifrån sig mikrofonen og gikk åt sidan för att låta turisterna kliva av. De var ivriga att komma ur bussen, fingrade med kameror och mobiltelefoner medan de pratade upprymt med varandra. Han förstod dem, första gången han själv hade åkt vägen upp till Arucas hade han också nästan tappat andan av det vackra landskapet. Nu stod de där och knäppte bilder av den gröna dalen som bredde ut sig under dem. Fredrik klev av bussen och gick bort till en informationstavla. Han hade redan läst den ett otal gånger, men det kändes bra att vara ifred en stund. Han såg ut över dalen. En rostig lastbil skumpade fram på en mindre traktorstig och stannade framför ett hus som såg ut att vara en lagerlokal. Chauffören klev ur bilen och plockade av några trälådor från flaket som han bar in i byggnaden. För ett ögonblick funderade Fredrik på hur tillvaron tedde sig här uppe i bergen. Att i sin vardag befinna sig i denna na-tursköna miljö, i grönskan, bördigheten, bland färgsprakande blommor och dignande fruktträd. Där han stod kunde han se citroner och apelsiner som pigga ljuspunkter mot det gröna lövverket runt omkring. En åsnekärria med en bondkvinna som körde och en hund som sprang vid sidan om. Visserligen var Arucas en stad med ganska många invånare,</p>

arbeidsdag, ta en hammer, gå opp på taket og hamre ut alt som hadde løsnet og gått feil i hverdagen. Sette seg ved middagsbordet og se solen forsvinne bak fjellene som sto der som beskyttende kolosser rundt det enkle livet. Holger sukket, om bare livet hadde vært så enkelt, det hadde vært det en gang i tiden, men han hadde valgt feil, gått en annen vei. Og nå sto han her og så utover Barranco de Moya, den dype furen i den frodige landskapet som hadde alt han kunne ønske seg. På den andre siden av dalen skar veien videre til Moya seg gjennom fjellet som et hvitt arr i landskapet og lengre borte kunne han ane byen som de var på vei til.

Den svenske presten gikk bort til ham og la en vennskapelig hånd på skulderen hans.
 -- Det er fantastisk flott her oppe, luften er så frisk, man føler virkelig at man lever. Holger nikket og tok et trekk av sigaretten.
 -- Håper du ikke ble skremt av at vi tok oss den friheten og synge en salme på veien hit. Holger trakk på skuldrene samtidig som han ristet avkrefte på hodet. De hade stemt i "Se livet blomma", han hadde mistet barnetroen for lenge siden, hvis han i det hele tatt hadde hatt en tro på noe han ikke kunne se og enda mindre merke noe av. Menigheten betalte bra for en guidet tur og det var det eneste han brydde seg om, så kunne de synge salmer til de ble blå i ansiktet.

-- Det er vanskelig å ikke tenke på alt det Gud har gjort for oss når man ser et slikt landskap framfor seg. Holger mumlet et utydelig svar, han ville helst ikke begi seg inn i en diskusjon om Gud og meningen med livet. Han levde her og nå og han var ganske sikker på at om en Gud fantes så brydde Gud seg like lite om ham som han brydde seg om en gud.

-- Kan vi ta et bilde?

Holger kjente prestens sterke arm dra ham tettere inntil seg da et eldre par tok fram kameraet for å knipse et bilde. Holger skjulte sigaretten bak ryggen og smilte anstrengt.

-- Kan du ikke ta et bilde av dem mot dalen? Sa den eldre kvinnen og instruerte mannen

men det var så olik det hektiske turistlivet på sydkysten. Han kunde längta efter ett annat liv. Komma bort från baren, drickandet och serverandet. De blinkande neonskyltarna och stressen. Arbeta utomhus istället, i dagsljus, med händerna, bli svettig och utmattad efter en lång dag av kroppsarbete. Sätta sig vid middagsbordet och se solen försvinna bakom bergen som stod likt skyddande klossar runt det enkla livet. Fredrik suckade. Om bara allt hade varit så lätt. En gång i tiden hade det varit det, men han hade valt en annan väg. Och nu stod han här och blickade ut över det frodiga landskapet som hade allt han kunde önska sig.

Han väcktes ur tankarna av att den svenske prästen från San Agustin lade en vänskaplig hand på hans axel.

—Visst är det härligt häruppe. Luften är så frisk, man känner verkligen att man lever.

Fredrik nickade.

-Ja, det är magiskt vackert. Synd att inte alla turister får se det här. Eller snarare tar sig tid att åka runt ön för att uppleva det.

—Det är svårt att inte tänka på allt Gud har gjort för oss när man är omgiven av den här naturen.

Fredrik mumlade något ohörbart till svar. Han ville helst inte ge sig in i den diskussionen. Han var ganska säker på att om det mot all förmodan fanns en Gud så brydde han sig lika lite om Fredrik som Fredrik brydde sig om Gud.

-Kan vi ta en bild?

Ett äldre par i gruppen hade närmat sig med en kamera för att fotografera.

—Ta på oss alla tre med dalen i bakgrunden, instruerade kvinnan sin man. Jag i mitten med så stiliga karlar på var sida.

<p>sin, presten lo mens han gikk mot rekkverket og stilte seg opp, Holger sukket, knipset sigaretten bort mot bilveien og stilte seg opp ved siden av ham. Underinstansens aktilagor nr 82 och 45, s. 119 och 120</p>	<p>Hon stack bestämt sina armar under deras och log brett mot kameran. <i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktilagor nr 81 och 46, s. 184–185, 8.25</p>
<p>Lukten av svette og kaffe hang som en sur eim under taket. Kristian gikk bak bardisken og inn på det lille kontoret. Noen hadde funnet fram en vifte som var koblet til støpselet i veggen og bevegde den tette luften såpass at det var blitt levelig å være der inne. Langs veggen var det hyller med permer, gamle bilder innrammet i gamle rammer. Veggene var mørkebrune, gulvet skittent. Det var noe nostalgisk urørt over bakrommet, som om ingen hadde orket vedlikeholde det, bare beholdt det som det engang hadde vært. Det lå og hvilte i sin egen historie. Kristian satte seg ned bak bordet og kikket på listen med navn, de fleste var overstrøket men navnene fortsatte et par rader på arket under og fortalte ham at det fremdeles kom til å ta tid, bussen ikke kom til å dra videre på godt og vel en time. Underinstansens aktilagor nr 82 och 45, s. 145–146</p>	<p>Lukten av svett och kaffe låg som en hinna över lokalen. Kristian öppnade dörren till kontoret. Någon hade tagit fram en fläkt och kopplat in den i väggen, vilket fick den varma luften att röra på sig så pass mycket att det åtminstone var uthärdligt att vistas i rummet. Längs väggen stod hyllor med pärmar, gamla bilder inramade i gamla ramar. Väggarna var mörkbruna, golvet smutsigt. Det var något nostalgiskt över rummet, orört, som om ingen hade orkat uppdatera det med tiden utan bara låtit det vara som det alltid varit. Det vilade i sin egen historia. Kristian satte sig ner bakom skrivbordet och kollade igenom listan med namn på de deltagare i utflykten som hade förhörts. De flesta var avböckade men det var fortfarande några kvar. Det skulle dröja en stund till, bussen skulle inte komma iväg förrän om tidigast en timme. <i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktilagor nr 81 och 46, s. 201–202, 8.31</p>
<p>Nuria skulle ikke vært der, hun visste det, men alikevelli satt hun sammenkrøpet inne i det gamle skapet som alltid hadde stått der. Hun og Álvaro hadde pleid gjemme seg der da de hadde vært mindre, hun hadde lest Narnia bøkene for ham enda han var eldre enn henne og kunne lese selv. Sammen utforsket de det gamle klesskapet og drømte at det var en helt ny verden på den andre siden, en eventyrverden helt anderledes enn deres egen. Bak de gamle geiteskinnene og jakkene ville vinterlandskapet i Narnia åpenbare seg og hunden Lobo var der som løven Aslan. Underinstansens aktilagor nr 82 och 45, s. 187</p>	<p>Paula skulle inte vara där, det visste hon mycket väl, men hon satt ändå hopkrupen i det gamla skåpet som alltid stått på samma plats i det stora rummet uppe på getfarmen. Hon och Fabiano brukade gömma sig i det med en ficklampa. Hon läste högt ur böckerna om Narnia som de hittat i en dammig skänk på morbrors vind och medan de kurade ihop sig därinne drömde de om att det fanns en helt ny värld på andra sidan, en äventyrsvärld helt olik deras egen. Bakom de gamla getskinnen och jackorna skulle vinterlandskapet i Narnia uppenbara sig och hunden förvandlas till lejonet Aslan. <i>Det förlovade landet</i>, s. 286, B8.38</p>
<p>Hun og Álvaro ble sendt til fjells med geitene eller de fikk låne syklene Julio hadde på tunet slik at de kunne utforske de</p>	<p>Paula och Fabiano fick lov att gå upp i bergen med getterna eller låna cyklar av Mateo så att de kunde utforska</p>

<p>små stiene som slingret seg opp fjellsidene. Etter noen timer kom de tilbake og da var bare faren deres og Julio tilbake, de andre hadde dratt. Og faren deres hadde fått smilet tilbake.</p> <p>Denne gangen var ikke Álvaro med, han lå syk hjemme i sengen, og Nuria ville ikke springe ute med geitene alene, eller sykle de samme stiene hun hadde syklet hundrevis av ganger før. Faren hennes hadde sendt henne avgårde og bedt henne om å bli borte en times tid, hun fikk låne klokken hans selv om den var altfor stor rundt handledet hennes. Men ikke før hun hadde forsvunnet bak den første steinrøysen hadde hun sneket seg tilbake og inn gjennom vinduet som sto på gløtt på baksiden.</p> <p>Nå satt hun i skapet, gjemt for alle andre. Det hang en skarp eim av geit der inne og Nuria angret allerede på at hun satt der, ikke bare fordi at det luktet så stramt at hun holdt på å brette seg men også fordi hun visste at hun gjorde noe hun ikke fikk lov til. Akkurat den følelsen fikk henne til å føle seg mer kvalm enn lukten. Hun kunne se ut gjennom en liten glippe mellom døren og skapet, de hadde begynt å samle seg rundt bordet. Det var for sent å angre seg nå.</p> <p>Julio var den eneste som ikke satte seg, han sto med hendene hvilende mot bordplaten. Nuria kunne se de skarpe furene i pannen hans, han så alvorlig ut, ikke som han pleide ellers.</p> <p>Underinstansens aktbilagor nr 82 og 45, s. 187 og 188</p>	<p>omgivningarna. Efter några timmar kom de tillbaka och då brukade bara Mateo och deras pappa vara kvar. De andra hade åkt därifrån och pappans leende hade kommit tillbaka.</p> <p>Den här dagen var inte Fabiano med, han låg sjuk hemma i sängen, och Paula ville inte springa ute med getterna ensam eller cykla på de gamla vanliga stigarna där hon redan cyklat hundratals gånger förut. Pappan hade skickat iväg henne och bett henne hålla sig undan i två timmar, hon hade fått låna hans klocka trots att den var alltför stor runt hennes handled. Men innan hon gått runt den första kröken smög hon tillbaka och in i huset genom fönstret som stod på glänt på baksidan. Hon ville höra vad det var de där männen pratade om med deras pappa när de träffades.</p> <p>Det luktade fränt av get från skinnen som hängde inne i skåpet och Paula ångrade redan sitt tilltag. Inte bara för att det luktade så illa, utan för att hon visste att hon gjorde något hon inte fick.</p> <p>Hon kunde kika ut genom en liten glipa mellan dörren och skåpet. De hade börjat samlas runt bordet.</p> <p>Morbror Mateo var den enda som inte satt sig, han stod framåtböjd med händerna vilande mot bordet. Paula kunde se de djupa rynkorna i hans panna, han såg allvarlig ut, inte som han brukade.</p> <p><i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktbilagor nr 81 och 46, s. 286, B8.38</p>
<p>Kristian våknet med en dundrende hodepine og av at solen brant hensynsløst i ansiktet. Han satte seg opp i sengen og la merke til at døren ut mot balkongen sto vidåpen, gardinene danset grasiøst i den svale brisen og kastet lekne skygger på veggene.</p> <p>Han svingte bena ned på det kjølige flisgulvet mens han støttet hodet i hendene. Det hadde blitt litt for mye å drikke i går kveld,...</p> <p>Kristian plukket opp buksene som lå på gulvet og dro dem på seg, gikk bort til</p>	<p>Solen brann hensynsløst i Kristians ansikte. Han satte seg opp i sängen och lade märke till att balkongdörren stod vidöppen, gardinerna dansade graciöst i brisen och kastade skuggor på väggen. Han satte ner fötterna på det svala golvet och lutade huvudet i händerna. Det hade blivit lite för mycket att dricka kvällen före.</p> <p>Kristian plockade upp byxorna som låg på golvet och drog på sig dem, gick bort till balkongen g och tittade ut, slöt ögonen medan brisen från havet smekte hans</p>

<p>balkongen og kikket ut, lukket øynene mens brisen fra havet strøk overkroppen hans og fikk ham til å våkne. Havet blinket stille nedenfor,...</p> <p>Underinstansens aktbilagor nr 82 och 39, s. 69</p>	<p>överkropp och fick honom att vakna till. Havet låg blankt och stilla nedanför,...</p> <p><i>Det förlovade landet</i>, underinstansens aktbilagor nr 81 och 46, s. 289, B8.39</p>
--	---

Hur man överklagar Patent- och marknadsöverdomstolens avgörande

Den som vill överklaga Patent- och marknadsöverdomstolens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Patent- och marknadsöverdomstolen.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till Patent- och marknadsöverdomstolen senast den dag som anges i slutet av Patent- och marknadsöverdomstolens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar Patent- och marknadsöverdomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningstillstånd endast om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvillan förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen

beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (domstolens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om målet överklagas kan Högsta domstolen använda förenklad delgivning vid utskick av handlingar i målet, under förutsättning att mottagaren där eller i någon tidigare instans har fått information om sådan delgivning.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se